

УДК 336.64

С. М. Халатур,
 д. е. н., професор,
 завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
 Дніпровський державний аграрно-економічний університет
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8331-3341>
 Н. М. Сіренко,
 д. е. н., професор,
 завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
 Миколаївський національний аграрний університет,
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1660-1073>
 К. А. Мікуляк,
 асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
 Миколаївський національний аграрний університет
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8317-0360>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.11.45

ДОСВІД КРАЇН СВІТУ У ПЛАНУВАННІ ТА ВЕДЕННІ ОСОБИСТИХ (СІМЕЙНИХ) БЮДЖЕТІВ

S. Khalatur,
 Doctor of Economic Sciences, Professor,
 Head of the Department of Finance, Banking and Insurance, Dnipro State Agrarian and Economic University
 N. Sirenko,
 Doctor of Economic Sciences, Professor,
 Head of the Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolaiv National Agrarian University
 K. Mikuliak,
 Assistant of the Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolaiv National Agrarian University

EXPERIENCE OF COUNTRIES AROUND THE WORLD IN PLANNING AND MANAGING PERSONAL (FAMILY) BUDGETS

Авторами статті дослідженні переваги і недоліки планування особистих (сімейних) бюджетів зарубіжних країн. Також в статті розкрито основні аспекти до організації ведення особистого (сімейного) бюджетування. В процесі дослідження розглянуто міжнародний досвід організації особистих бюджетів, визначено типи сімейних фінансів, а також сучасні підходи до планування бюджету в різних країнах світу. Проаналізовано ключові моделі бюджетування, зокрема японську систему "какеібо", американську концепцію "50/30/20", європейські традиції ощадності та скандинавський підхід до фінансової рівноваги. Особливу увагу авторами приділено ролі фінансової грамотності, державних програм підтримки домогосподарств та цифрових інструментів управління бюджетом. На основі проведеного аналізу зроблено висновки щодо доцільності запозичення кращих міжнародних практик для підвищення ефективності ведення особистого бюджету в Україні.

The financial behavior of the population is directly related to the widespread budgeting models and the general financial culture in the country. The more conscious and systematic the approaches to financial management, the higher the level of savings and stability of households. For Ukraine, a combination of educational initiatives with elements of the most effective international models is promising. The authors of the article study the advantages and disadvantages of personal (family) budget planning in foreign countries. The article also reveals the main aspects of organizing personal

(family) budgeting. In the process of the study, the international experience of organizing personal budgets was considered, types of family finances were identified, as well as modern approaches to budget planning in different countries of the world. Key budgeting models were analyzed, in particular the Japanese "kakeibo" system, the American concept of "50/30/20", European traditions of thrift and the Scandinavian approach to financial balance. The analysis shows that traditions of thrift and budgeting models significantly influence the financial behavior of the population. The Japanese system of "kakeibo" promotes conscious spending, the American model of "50/30/20" - structured planning, and European and Scandinavian approaches - high levels of savings. The implementation of effective budgeting models can contribute to financial stability and well-being of citizens. The international experience of European, American, Japanese and Scandinavian budgeting concepts in the development of personal finances in Ukraine was taken into account. The authors paid special attention to the role of financial literacy, state programs to support households and digital budget management tools. Based on the analysis, conclusions were drawn on the feasibility of borrowing best international practices to increase the efficiency of personal budgeting in Ukraine. Successful personal budgeting is closely linked to financial education. Public policy, access to technology, and cultural habits have a significant impact. Systems that combine digital solutions, educational initiatives, and community-based support are considered the most effective.

Ключові слова: фінансове планування, особисті фінанси, бюджетування, цифрові програми, фінансова грамотність.

Key words: financial planning, personal finance, budgeting, digital apps, financial literacy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Фінансова поведінка населення безпосередньо пов'язана з поширеними моделями бюджетування та загальною фінансовою культурою в країні. Чим більш свідомими та системними є підходи до управління фінансами, тим вищим є рівень заощаджень і стабільності домогосподарств. Тому для України перспективним є поєднання освітніх ініціатив та поширення фінансової грамотності з елементами найбільш ефективних міжнародних моделей для подальшого соціального та економічного розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Вивчення питань планування місцевих та ведення особистих (сімейних) бюджетів неодноразово зустрічалося в наукових працях різних дослідників і вчених, серед яких: Білик М. Д., Варцаба В.І.1, Мулеса Е.В.2, Фурик І.І., Дмитрик О.В., Процьків Н.М., Гетьманцева Н.Д. та інші [1—9]. Але разом з тим деякі проблеми за-

лишаються невирішеними в частині врахування досвіду в різних країнах при плануванні, бюджетуванні та веденні особистих (сімейних) бюджетів, тому необхідно проаналізувати порівняльну характеристику моделей бюджетування.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті — вивчити та дослідити досвід країн світу у планування особистих (сімейних) бюджетів, а також країн світу при плануванні, бюджетуванні та веденні особистих (сімейних) бюджетів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Досвід різних країн світу у плануванні та веденні особистих сімейних бюджетів значно відрізняється залежно від рівня фінансової грамотності населення, культури, соціальної політики та економічного розвитку. Дослідимо декілька прикладів успішного підходу в різних країнах (рис. 1).

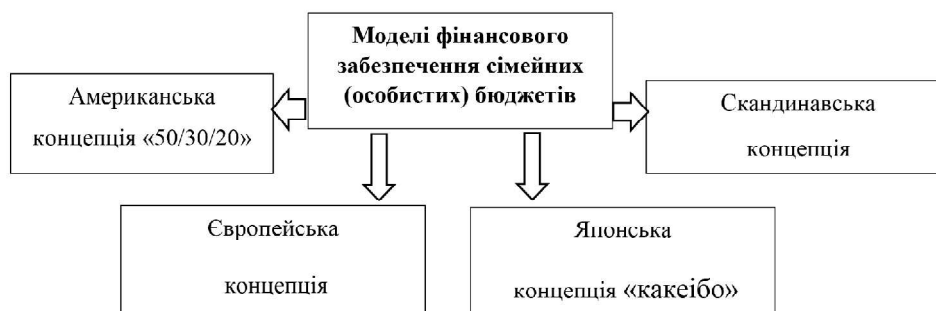

Рис. 1. Моделі фінансового забезпечення сімейних (особистих) бюджетів

1. Японська система "какеібо". 25
Какеібо — це традиційна японська методика ведення домашнього бюджету, яка акцентує увагу на усвідомленому витрачанні коштів. Хоча точні статистичні дані про поширення цієї системи відсутні, її популярність зростає не лише в Японії, але й у західних країнах, зокрема у США та Європі. Це пов'язано з її простотою та ефективністю у контролі витрат. Традиційна японська система ведення домашнього бюджету з ручним записом витрат і плануванням цілей, і звісно велика увага приділяється дисципліні в щоденних фінансах.

2. Американська концепція "50/30/20". Ця модель передбачає розподіл доходів наступним чином: 50% — на необхідні витрати, 30% — на бажані витрати, 20% — на заощадження або погашення боргів. У США ця концепція здобула популярність завдяки своїй простоті та адаптивності. За даними Федеральної резервної системи, у 2023 році середній рівень заощаджень домогосподарств становив приблизно 5.2% від доходу, що свідчить про потенціал для збільшення заощаджень при впровадженні структурованих моделей бюджетування. Але попри популярність моделі, середній рівень заощаджень у США в 2023 р. свідчить про те, що більшість американців використовують модель частково, або стикаються з надмірним споживанням і борговим навантаженням. У багатьох школах впроваджені програми з фінансової грамотності. Високий рівень використання мобільних застосунків та цифрових інструментів для бюджетування, як-от Mint або YNAB (You Need A Budget). Оскільки кредитна історія має велике значення, тому американці уважно ставляться до управління боргами. В Канаді, наприклад, є безкоштовні фінансові консультації, курси для молоді, а також розвинуті сервіси з управління боргом, накопиченням на пенсію та страхуванням.

3. Європейські традиції ощадності. У Європі спостерігається високий рівень заощаджень серед домогосподарств. Згідно з даними Eurostat, у 2022 році середній рівень заощаджень у ЄС становив 13,1% від наявного доходу. Найвищі показники зафіксовано в Німеччині (20,46%), Нідерландах (19,4%) та Люксембурзі (18,1%), що свідчить про глибоко вкорінені традиції ощадності та фінансової дисципліни в цих країнах. Бюджетування та економія — це частина

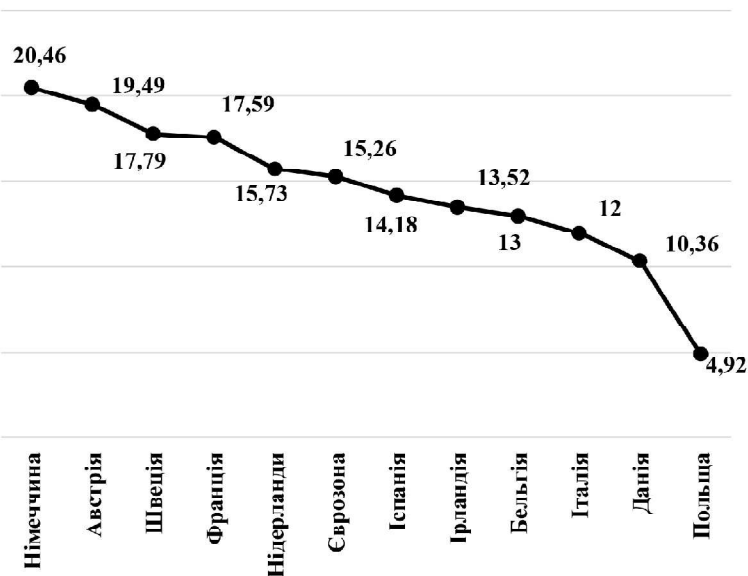

Рис. 2. Порівняльна динаміка рівнів заощаджень населення країн світу

європейської культури, наприклад, німці розробляють чіткий щомісячний фінансовий план [1, с. 102].

4. Скандинавський підхід до фінансової рівноваги. Скандинавські країни, такі як Швеція, Норвегія та Данія, відомі своєю фінансовою стабільністю та високим рівнем соціального забезпечення. У 2024 році рівень заощаджень домогосподарств у Швеції становив 17,79%, в Австрії — 19,49%, а в Данії — 10,36%. Це свідчить про ефективне поєднання особистої фінансової відповідальності та державної підтримки, що сприяє фінансовій рівновазі громадян. Показники демонструють успішне поєднання особистих стратегій з державними інструментами.: Шведи мають традицію обережного ставлення до витрат, популярна практика "Lagom" (помірність у всьому). Також застосовують електронні платежі, майже все оплачується безготівково, що полегшує контроль за витратами. А соціальні виплати і прозорість фінансової системи допомагають громадянам планувати бюджети з державною підтримкою.

Порівняльну динаміку рівнів заощаджень населення країн світу наведемо на рисунку 2.

Аналіз показує, що традиції ощадності та моделі бюджетування значно впливають на фінансову поведінку населення. Японська система "какеібо" сприяє усвідомленому витрачання, американська модель "50/30/20" — структурованому плануванню, а європейські та скандинавські підходи — високому рівню заощаджень. Впровадження ефективних моделей бюджетування може сприяти фінансовій стабільності та добробуту громадян.

Таблиця 1. Вплив моделей бюджетування на фінансову поведінку населення

Моделі	Характеристика моделі		Статистика заощаджень
Японська система «какеібо»	ручне ведення бюджету з глибоким самоаналізом витрат	спонукає до усвідомленого споживання та щомісячного самооцінювання фінансових звичок	11–13%
Американська концепція «50/30/20» (США, Канада)	50% - потреби, 30% - бажання, 20% - заощадження	сприяє базовому фінансовому плануванню та легкій адаптації до доходів різного рівня.	5,2%.
Європейська ощадність (Німеччина, Франція, Нідерланди)	помірковане споживання, традиції ощадності, державне стимулювання накопичень.	висока культура заощадження, активне використання довгострокових фінансових інструментів	Німеччина: 20,46% Франція: 17,59% Нідерланди: 19,4% Люксембург: 18,1%.
Скандинавська модель фінансової рівноваги	поєднання високого рівня соціального захисту з особистою фінансовою відповідальністю	стимулює раціональне споживання та довгострокове планування (пенсійні накопичення, інвестиції).	○ Швеція: 17,79% Данія: 10,36% Австрія: 19,49

На основі міжнародної статистики можна простежити, як різні підходи до ведення бюджету формують фінансові звички громадян та рівень їх заощаджень [2, с. 143—153].

Проведемо детальний аналіз впливу моделей бюджетування на фінансову поведінку населення таблиці 1. Аналіз порівняльних моделей бюджетування свідчить, що успішне формування фінансової поведінки населення залежить не лише від конкретної методики управління коштами, а й від загального рівня фінансової культури, державної політики та соціально-економічного середовища.

Високі показники заощаджень у країнах Європи та Скандинавії є результатом тривалого формування ощадних традицій, активної участі держави у фінансовій просвіті громадян та наявності зручних фінансових інструментів.

Зокрема, в Німеччині, Франції та Нідерландах домінує раціональна фінансова поведінка, яка передбачає планування витрат, регулярне накопичення коштів та інвестування в стабільні активи. Це є доказом того, що бюджетування

не обмежується простим обліком доходів і витрат, а перетворюється на системну частину способу життя. Це підтверджує глибоко вкорінені моделі довготривалого фінансового планування.

Американська модель 50/30/20 демонструє свою ефективність лише за умови чіткого дотримання її принципів. Однак низький рівень заощаджень у США вказує на поширену проблему перевитрат, кредитної залежності та недотримання фінансової дисципліни, особливо в умовах високого споживацтва. У таких умовах особливої ваги набуває фінансова грамотність, яка повинна стати частиною базової освіти.

Японський підхід "какеібо" можна вважати унікальним інструментом саморефлексії та уважного ставлення до витрат. Його ефективність полягає у простоті, регулярності та психологічній адаптив-

ності, що робить його доступним для широких верств населення. Проте успіх такої моделі значною мірою залежить від культурного контексту, в якому вона застосовується.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можемо окреслити певні аспекти розвитку особистого бюджетування в нашій країні за такими основними напрямками: 1) успішне ведення особистих бюджетів тісно пов'язане з фінансовою освітою; 2) державна політика, доступ до технологій та культурні звички мають суттєвий вплив;

3) найбільш ефективними вважаються системи, які поєднують цифрові рішення, освітні ініціативи та підтримку на рівні громади.

ВИСНОВКИ

В Україні потенціал для впровадження ефективних моделей бюджетування є досить значним. Зважаючи на високий рівень тіньової економіки, низьку фінансову грамотність населення та нестабільність валютного ринку, впровадження структурованих методів планування бюджету є актуальним завданням. Отже, варто орі-

Таблиця 2. Порівняльна характеристика зарубіжних моделей бюджетування

Модель	Середній рівень заощаджень (%)	Характеристика впливу
Какеібо (Японія)	11-13%	Усвідомлене витрачання
Американська 50/30/20 (США, Канада)	5.2%	Структуроване, але часто часткове
Європейська	15–20%	Поміркованість, культура збережень
Скандинавська	10–19%	Соцзахист та особиста відповідальність

ентуватися на кращі міжнародні практики з урахуванням національних особливостей та підтримки з боку держави через просвітницькі програми, доступні цифрові сервіси та податкові стимули для домогосподарств. Таким чином, формування ефективної фінансової поведінки можливе лише за умови поєднання індивідуальної відповідальності, культурної традиції, державної підтримки та якісної фінансової освіти. Це забезпечить стабільність сімейних бюджетів, стійкість економіки та підвищення добробуту населення в довгостроковій перспективі.

Література:

1. Білик М. Д. Бюджетування у системі фінансового планування. *Фінанси України*. 2021. № 3. С. 97—109.
2. Варцаба В.І.1, Мулеса Е.В.2, Фурик І.І. Особливості функціонування місцевих бюджетів України в умовах пандемії Covid — 19. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип 17. Т. 1 С. 143—153. DOI:10.15330/apred.1.17.143-153 (дата звернення: 05.05.2025).
3. Дмитрик О.В. Роль і місце особистого селянського господарства у формуванні доходів сільських домогосподарств. *Економіка та держава*. 2019. № 9. С. 73—77.
4. Процьків Н.М., Гетьманцева Н.Д. Сімейне право. Навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 148 с.
5. Сімейне право України/ під ред О. В. Дзери. — Київ: Юрінком Інтер, 2019. 520 с.
6. Velychko O., Velychko L., Khalatur S., Roubik H. (2020). A guarantor in the quality management system of educational programs: a case of Ukrainian universities. *Problems and Perspectives in Management*, vol. 18 (4), 153—166. [https://doi.org/10.21511/ppm.18\(4\).2020.14](https://doi.org/10.21511/ppm.18(4).2020.14) (дата звернення: 05.06.2025).
7. Vinichenko, I.I., Honcharenko, O.V., Khalatur, S.M., Sitkovska, A.O., Prus, Y.O., Korchahina V.H. (2020). Innovation investment platform of complex ensuring the economic security of enterprises of agrarian industry. *Rivista di Studi sulla Sostenibilita*, vol. (2), pp. 63—79. <https://doi.org/10.3280/RISS2020-002-S1006> (дата звернення: 08.05.2025).
8. Zhylenko, K.M., Khalatur, S.M., Pavlenko, O.P., Pavlenko, O.S. (2022). Formation of macroeconomic indicators under the influence of MICE-tourism. *Academy review*, 2 (57), 249—266. <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2022-2-57-19> (дата звернення: 07.05.2025).
9. Khalatur, S., Hrabchuk, O., Vodolazska, O., Babenko-Levada, V., Pavlenko, O. (2024). Financing the development of agricultural production in European countries: comparative analysis and experience for Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 2 (55), pp. 199—212. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.55.2024.4347>.
Стаття надійшла до редакції 16.05.2025 р.

ing the development of agricultural production in European countries: comparative analysis and experience for Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2 (55), 199—212. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.-55.2024.4347> (дата звернення: 02.05.2025).

References:

1. Bilyk, M. D. (2021), "Budgeting in the financial planning system", *Finance of Ukraine*, vol. 3, pp. 97—109.
2. Vartsaba, V.I., Mulesa, E.V. and Furyk, I.I. (2021), "Peculiarities of the functioning of local budgets of Ukraine in the conditions of the Covid-19 pandemic", *Current problems of the development of the region's economy*, vol. 17, no. 1, pp. 143—153. DOI:10.15330/apred.1.17.143-153 (accessed May 05, 2025).
3. Dmytryk, O.V. (2019), "The role and place of personal peasant economy in the formation of incomes of rural households", *Economy and State*, vol. 9, pp. 73—77.
4. Protskiv, N.M. and Getmantseva, N.D. (2021), *Simeyne pravo [Family Law]*, Educational and Methodological Manual, Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine.
5. Dzera, O. V. (2019), *Simeyne pravo Ukrayiny [Family Law of Ukraine]*, Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.
6. Velychko, O., Velychko, L., Khalatur, S. and Roubik, H. (2020), "A guarantor in the quality management system of educational programs: a case of Ukrainian universities", *Problems and Perspectives in Management*, vol. 18 (4), 153—166. [https://doi.org/10.21511/ppm.18\(4\).2020.14](https://doi.org/10.21511/ppm.18(4).2020.14).
7. Vinichenko, I.I., Honcharenko, O.V., Khalatur, S.M., Sitkovska, A.O., Prus, Y.O. and Korchahina V.H. (2020), "Innovation investment platform of complex ensuring the economic security of enterprises of agrarian industry", *Rivista di Studi sulla Sostenibilita*, vol. (2), pp. 63—79. <https://doi.org/10.3280/RISS2020-002-S1006>.
8. Zhylenko, K.M., Khalatur, S.M., Pavlenko, O.P. and Pavlenko, O.S. (2022), "Formation of macroeconomic indicators under the influence of MICE-tourism", *Academy review*, vol. 2 (57), pp. 249—266. <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2022-2-57-19>.
9. Khalatur, S., Hrabchuk, O., Vodolazska, O., Babenko-Levada, V. and Pavlenko, O. (2024), "Financing the development of agricultural production in European countries: comparative analysis and experience for Ukraine", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 2 (55), pp. 199—212. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.55.2024.4347>.